

Den nye fortælling

Det, der adskiller mennesket fra resten af skabningen, er menneskets evne til at fortælle. Vi skal efter sigende ca. 70.000 år tilbage til det, som forskere har kaldt 'den kognitive revolution' for at finde oprindelsen til denne fantastiske evne til at fortælle og til at lytte til en fortælling. Man kunne også kalde det evnen til at tænke, men også dyr tænker, selv om deres tanker nøje er knyttet til instinktive handlinger som kamp, flugt, mad og formering. Den kognitive revolution bestod i en hidtil uhørt evne til at abstrahere fra disse reptile instinkter - tænke abstrakt - og dermed var fortællingen født.

Samtidig er mennesket naturligvis et pattedyr, udstyret med alle dyrets instinkter, og hvor meget af vores tid vi bruger på at tænke abstrakt, er til en vis grad individuelt, men det er rigtig meget. En fortælling behøver jo ikke blive udtalt for at være til. Den kan sagtens foregå udtalt inde i hovedet på os - og det gør den stort set hele tiden. Stort set alt, hvad vi erfarer og oplever, omsætter vi lynhurtigt til en fortælling - f.eks. når vi møder et medmenneske. Vi sætter ord på og ordner dermed vores erfaringer, som vi så arkiverer i vores uendelige hukommelse. De fleste erfaringer og sanseindtryk er med tiden genkendelige og efterlader os nærmest uberørte, mens nye og uforklarlige tildragelser bevæger os og gør os urolige - lige indtil vi selv eller måske andre har fået sat ord på og forklaret tildragelsens eller medmenneskets historie. Så er ordenen genoprettet og vi er for så vidt rolige igen.

Samtale eller Sandhed - tvivl eller tro

I hvert fald lige indtil vi selv eller andre sår tvivl om fortællingens gyldighed. Børn og barnlige sjæle gør det næppe, og rigtig mange vælger bevidst tvivlen fra, men for en hel del voksne mennesker sniger der sig før eller senere en tvivl ind, hvilket kan forekomme ærgerligt for nogen, men for andre er det selve livet - selve det at være et menneske. Jeg tvivler - ergo er jeg! kunne de ligefrem sige.

Når denne efter min opfattelse indbyggede tvivl føres ud i livet og får lov til at komme til udtryk mellem forskellige mennesker, opstår der et ganske særligt menneskeligt fællesskab, hvor det er tvivlen eller samtalen omkring sandheden, der er grundlaget - aldrig sandheden selv, for sandheden er simpelt hen ikke vores lod.

Sådan et fællesskab er båret af de forskellige menneskers evne til at give og modtage – det er kendetegnet ved den ydmyghed, der kommer af *ikke* at kende sandheden – og det er bemærkelsesværdigt ved den gensidige respekt og den nysgerrighed overfor hinanden, der netop kommer af, at det er samtalen og ikke sandheden, der er grundlag for samværet. Det er en fællesskabsform, som fordrer et stort mål af frisind – dvs. min evne til at lytte respektfuldt og nysgerrigt til andres fortællinger – også når de modsiger min egen. For det kan jo sagens være, jeg tager fejl – og ingen ejer sandheden. Ingen er i den forstand 'bedre' end andre.

Det betyder også, at den fortælling, jeg altid fortæller om mit medmenneske eller om mig selv – den dom, jeg dømmes med – er udsat for den samme tvivl, hvorved det forhold, der måske blev ødelagt af en uoverlagt handling eller et forkert ord, eller den dom, jeg fældede over mig selv i den selvransagende ulvetime, aldrig – aldrig er helt endegyldig.

I det hele taget fokuserer dette fællesskab på medmennesket, fordi der ikke er noget andet – ingen sandhed – ingen tro – ingen ideologi – ingen lov eller moral og for så vidt heller ingen gud, der er vigtigere end medmennesket.

Sådan et fællesskab er sjældent, men det findes. Som regel som små glimt eller en betagende, men kort sommer, indtil det igen overtages af det fællesskab, vi kender så godt – det fællesskab, hvor det er sandheden, der er grundlaget. Eller rettere sagt: *en* sandhed, selv om enhver nok så relativ sandhed i denne sammenhæng udgiver sig for at være absolut – deraf navnet. I disse fællesskaber har man ophøjet én bestemt fortælling til at være den absolutte og ofte hellige sandhed, som så er det fælles grundlag, man lever på. Samtalen spiller her ikke den samme rolle, fordi den ligesom har mistet sit egentlige formål, når sandheden er en given sag. Det gør til gengæld bekendelser til, vidnesbyrd om og forkyndelse af den gældende sandhed. Ydmyghed handler her om at bøje sig for denne sandhed, og den gensidige respekt er forbeholdt denne sandheds fortalere og efterfølgere. Frisind erstattes – når det går højt – af en tolerance, der kender og efterlever den givne sandhed, men til en vis grænse tolererer afvigende holdninger. Til en vis grænse.

Civilisationens byrde

Vi har så at sige to meget forskellige fællesskabsformer for os. Det, vi kunne kalde samtalefællesskabet og det, vi kunne kalde sandhedsfællesskabet. Vi kunne vel også kalde det de tvivlendes fællesskab og de troendes. Som nævnt kender vi det sidste bedst, og det er der gode grunde til. For det er umiddelbart det nemmeste og åbenbart det mest tillokkende for langt de fleste mennesker at hylde en given fortælling som den absolutte sandhed, fremfor denne nagende tvivl og skepsis, der aldrig rigtig kan affinde sig med det absolutte. Dertil kommer, at sandhedsfællesskaberne klart nok har undertrykt tvivlen om den givne sandhed, hvilket historien – også den nyeste – vidner om med horrible eksempler på udrensning af de 'forkerte' mennesker, der ikke ville underkaste sig sandheden. Alene i det 20. århundrede kunne de udryddede tælles i millioner – og det bare i Europa.

Vores historie er således præget af en uendelig række forsøg på at skabe absolutte samfund – lige fra de første kongeriger og imperier omkring de store floder i Mellemøsten og til i dag. Med den patriarkalske familie som forbillede eller grundsten har man skabt patriarkalske samfund omkring en stærk leder, der med Gudfaders velsignelse styrede nationer og imperier. Prisen var selvfølgelig den brede befolknings frihed. Mennesker blev reduceret til livegne undersåtter og arbejdsslaver, hvis liv var sat i majestætens og hans guds eller statens tjeneste. Man var til for sandhedens skyld. Idealet blev det stræbsomme menneske, hvis mål i livet var at komme bare ét trin op ad de mange trin på samfundspyramiden, hvor kongen eller kejseren tronedede i toppen, mens slaver, bønder og håndværkere udgjorde det massive bundlag.

Det oprindelige?

Man kan diskutere, hvor gammel denne imperiale kultur egentlig er, men måske kan vi få et indblik i en førkulturel samfundsform ved at betragte verdens efterhånden heden-gangne oprindelige kulturer som f.eks. inuitkulturen, som vi kender meget godt fra Grønland – bl.a. fra præsten og missionæren Hans Egedes beskrivelser af sit møde med den oprindelige befolkning.¹

¹ ... men toertimod leve Grønlænderne udi en naturlig, saa at sige, Uskyldighed og Enfoldighed. Deres Begierlighed strekker sig ikke videre end til nødtørftige Ting. Vi-ide ikke af Pragt og Hofmoed, hade og fortrykke hinanden ikke, de ey heller vindicere sig nogen Magt og Herredømme over hinanden. Kortelig, de ere fornøiede med deres Stand og Vilkor og plages ikke med unyttige Bekymringer. Er det ikke en stor

Måske er Bibelen selv en form for reaktion på den imperiale kulturs opkomst bl.a. i den kendte fortælling om Kain og Abel, hvor Abel repræsenterer den frie hyrde overfor landmanden Kain, der som bekendt slår Abel ihjel – angiveligt af misundelse – ja, måske er selve syndefaldsfortællingen med uddrivelsen af Paradis også en vemodig erindring om et førkulturelt menneskeliv i enfoldig frihed og nøjsomhed i pagt med naturen. Og er befrielsen fra slavekårene i imperiet og vandringsen mod Det forjættede Land i virkeligheden en urmyte om menneskets frihedskamp og evige længsel tilbage til et andet liv – et liv, der var engang?

Civilisationen selv vil derimod hævde, at sådan en fri uskyldstilstand aldrig har eksisteret, men at det tværtimod er civilisationen, der har frelst mennesket fra at udrydde sig selv ved at indføre lov og orden i samfundet.

Opgøret med sandheden

Hvordan det nu end forholder sig med det, så er det den begejstrede hyldest til en given sandhed, Det nye Testamente (NT)² for mig at se er et lidenskabeligt oprør imod. På disse jødiske forfatters tid og sted – Romerriget i det 1. århundrede – var 'sandheden' først og fremmest repræsenteret af den romerske kejser, hans vasalkonger og den herskende stærkt nationalistiske og fundamentalistiske fortolkning af Moseloven – Toraen – centreret omkring tempelkulten i Jerusalem.

Som et modtræk mod disse givne sandheder fremstiller NT et paradoks – først og fremmest i skikkelse af Jesus, Guds søn i ydmyg menneskeskikkelse, som ikke er kommet til verden for at blive dyrket som Gud eller kejser eller Messias, men for at tjene alle mennesker og sætte dem fri fra deres tyranner ved at ofre sit liv for dem. I modsætning til de sandheder, som 'verden' dyrker og tilbeder, fremstilles den virkelige sandhed i al sin menneskelige ydmyghed og sårbarhed.

"Det er *mig* (Gud), der er vejen, sandheden og livet," siger den korsfæstede forbryder Jesus i Johannesevangeliet –

Lyksalighed? O! I lykkelig Folk! Hvad bedre kand man i udvortes og timelige Ting forønske eder, end som I allerede have og besidde. Have I ingen Rigdom? I trykkes ikke heller af fattigdom. Have I ingen Overflødighed? I liide ikke heller Mangel og Fattelse. Er der ingen Pragt og Herlighed hos eder at se? Der er ikke heller foragtelse at finde. Hoad er sødere end Frihed? Og hoad er lykkeligere end Nøysomhed?... "
(Fra Det gamle Grönlands nye Perlustration eller Naturel-historie 1741)

² Ordet *testamente* er en dansk oversættelse af det græske ord *diatheke*, der betyder 'pagt' og henviser til, at de kristne lever under *den nye pagt* som bl.a. forudsagt i Det gamle *Testamente*, der så opfattes som *den gamle pagt* med Moseloven som omdrejningspunkt.

underforstået: ikke denne verdens politiske og religiøse magthavere og deres afguder. Det er den korsfæstede Jesus, der er den *virkelige* konge i modsætning til kongen - den *virkelige* Guds søn i modsætning til kejseren - den *virkelige* ypperstepræst osv. Og det er selvfølgelig et budskab, der med sin indbyggede selvmodsigelse opfordrer enten til forkastelse eller til en kolossal mentalitetsændring hos dem, der hører den, fordi det nedbryder alt, hvad de troede på og anså for uomtvisteligt sandt. Det er som at få trukket tæppet væk under fødderne, og sådan skildres omvendelsen da også i NT selv. Som en befriende omvendelse til et helt nyt liv, som det hedder igen og igen - ja, som en overgang fra død til liv. Eller - hvem ved - måske som en hjemkomst til en førkulturel eller førcivilisatorisk frihed og medmenneskelighed.

Men repræsenterer NT så ikke bare endnu en sandhed i den lange række af sandheder, arme mennesker har måttet bøje sig for i historiens løb? Det kunne godt se sådan ud - ikke mindst når man betragter mange af de religiøse samfund, der i de seneste par tusind år har forvaltet disse skrifter. Her kan man virkelig tale om et fællesskab omkring en given og aldeles uimodsigelig sandhed - en given tro. Så hvis man skal bedømme NT på den magtfuldkomne måde, det ofte er blevet fortolket og forvaltet på, så jo! Så er det blot endnu en sandhed, der som alle andre absolut sande religioner før eller senere vil gå i glemmebogen efter et kort ophold på folkemindesamlingen. Antallet af almægtige guder, der pænt har måttet trække sig tilbage, er som bekendt stort, og det er sjældent, de er vendt tilbage fra deres velfortjente otium. Det synes at være en uskreven naturlov, der gælder guder såvel som mennesker, at magten i sig selv bærer på sin egen undergang.

Tidens fylde

Anderledes, vil jeg mene, forholder det sig, hvis man bedømmer NT på dets egne præmisser og tager sig tid til at fundere over, hvad det egentlig var, der fik disse forfattere til at skrive, som de gjorde. Noget må jo have foranlediget det, og her kan vi måske få hjælp af et udtryk, som ofte bruges i NT selv, nemlig 'tidens fylde'. *I tidens fylde sendte Gud sin søn...* osv. Altså da tiden var moden, skete det, som måtte ske. Den modning, der var tale om i det 1. århundredes Palæstina, var den hundredårige romerske besættelse og den undertrykkelse og forarmelse af især landbefolkningen, den havde medført.

Undertrykkelse af frie mennesker avler før eller senere modstand i form af væbnet oprør, hvilket også skete dengang, men somme tider også i form af mere åndelige, ikkevoldelige oprør, der udspringer af en selvbesindelse på, hvem og hvad man er. Et eksempel herpå kunne være den filosofiske retning, der gik under navnet kynikerne, og som opstod på Alexander den Stores tid i det 4. århundrede f.Kr., og som forkyndte frihed fra de normale kulturelle og sociale sammenhænge, mennesker befandt sig i. Et andet kunne være Mahatma Gandhis ikkevoldelige bevægelse i Indien, der opstod under det britiske kolonihærdømme i det 19. og 20. århundrede.

Man kunne altså som udgangspunkt hælde til den antagelse, at NT var udtryk for en vis lovmæssighed i den forstand, at dets anliggende havde sit udspring og sin årsag i en fortvivlet situation, der kaldte på åndelig fornyelse. Lidt på samme måde som de messianske bevægelser, der opstod blandt de nordamerikanske indianere i 1800-tallet, da de stod overfor deres endelige udryddelse af de fremstormende indvandrere.

En af disse åndelige vækkelser var den såkaldte døberbevægelse, der antagelig havde sine rødder i de essæiske samfund.³ Den kaldte folk til omvendelses- og renselsesdåb i den nationalhistorisk værdiladede Jordanflod. NT skildrer malende, hvordan bevægelsens karismatiske leder og stifter, Johannes Døberen, bliver henrettet af Herodes Antipas.

Det synes at have været en asketisk lægmandsbevægelse vendt mod den religiøse og politiske elite og folkets almindelige sløvhed. Den delte mange af tidens åndelige bevægelseres eskatologisk-apokalyptiske træk og forkyndte Guds riges snarlige indbrud i verden.

Det kristne paradoks

Det samme gjorde den 'aflægger' af døberbevægelsen,⁴ som Jesusbevægelsen synes at have været – dog med et noget andet indhold. Men dåben og nærforventningen om Guds rige går igennem alle skrifterne i NT sammen med forestillingen om en

³ Essæerne var tilhængere af en retning indenfor jødedommen der blomstrede i perioden fra 2. århundrede f.v.t. til 1. århundrede e.v.t. Mange forhold omkring denne religiøse gruppering er i dag usikre, det er fx usikkert om de udgjorde én gruppe, eller om betegnelsen dækkede over flere relaterede men i realiteten indbyrdes uafhængige asketiske bevægelser, der havde en række mystiske, eskatologiske og messianske forestillinger til fælles.

⁴ Jesus kaldes ofte Jesus fra Nazareth, men også nazarener eller nazoræer, som ifølge den romerske historiker Plinius var en afdeling af de essæiske samfund.

ny Messias – den retmæssige salvede konge og gudesøn, der skal stå for den barske implementering af dette rige.

Den store forskel er imidlertid det enestående paradoks, som især Paulus ikke kan undre sig nok over - dette, at Jesus – en i verdens øjne noget mislykket vandreprædikant, der som utallige andre oprørere blev korsfæstet af romerne i Jerusalem – skulle være identisk med denne kommende Messias, Guds søn og dommer over levende og døde.⁵

Det er uden tvivl vanskeligt for os i dag at begribe omfanget af den åbenlyse absurditet, tåbelighed og forargelse, som her kommer til udtryk – ovenikøbet skildret som opfyldelsen af en ældgammel jødisk profeti. Men hvis vi lytter nøje til fortællingen, kan den ikke undgå at forstyrre vores indforståede begreber om selve det at være menneske. Hvad er vigtigt her i livet? Hvem betyder mest i vores samfund? Fortællingen ønsker at rokke ved vores allermest indgroede forestillinger om et menneskes betydning og værdi i forhold til sig selv og i forhold til de fællesskaber, vi er en del af, og det er med det formål, den iværksætter denne paradoksale omvurdering af alle kendte og accepterede værdier og dyrekøbte erfaringer.

⁵ NT er oprindeligt skrevet på græsk, og her er det hebraiske ord *Messias* oversat med *Kristos*. Den meget hyppige sammenstilling Jesus Kristus eller Kristus Jesus er altså i sig selv udtryk for den paradoksale og ganske unikke påstand, at det er den korsfæstede Jesus, der er den kommende Messias.

Evangelierne

Det oprindeligt græske ord *evangelium* er fra gammel tid blevet betegnelse for en række Jesusbiografier, der så dagens lys fra omkring 70 og fremefter. Det formodentlig ældste – Evangeliet ifølge Markus – bygger i vid udstrækning sine Jesusfortællinger på Paulus' teologi ved at genskrive fortællinger fra Det gamle Testamente og fortolke dem paulinsk. Der er til gengæld næppe meget historisk materiale i evangelierne, som synes at være skrevet som en særlig litteraturgenre af overordentligt kompetente og skriftlærde teologer og forfattere – måske til brug ved gudstjenesten.

Evangelierne er selvfølgelig på mange måder i overensstemmelse med hinanden, eftersom de beskriver den samme persons livsforløb, men de er også meget forskellige – også teologisk. F.eks. synes Matthæusevangeliet ofte at 'korrigere' sit forlæg, Markusevangeliet i en mere kritisk retning i forhold til det paulinske – lidt på samme måde som Jakobsbrevet til dels synes at være en korrektion af Paulus' forkyndelse. I virkeligheden er det jo temmelig enestående, at Det nye Testamente på den måde giver plads for ganske forskellige teologiske opfattelser af den ene og samme begivenhed. Det kunne måske foranledige os til at være knapt så bastante i vores krav på den endegyldige sandhed, når allerede 'evangeliets kanoniske og autoriserede sandhed' synes at bestå af en vifte af ganske forskellige opfattelser.

Jesu lære er ifølge disse evangelier et provokerende ikkevoldeligt opgør med den herskende imperiale, religiøse og politiske normalitet i samfundet, der var præget af en teokratisk, centralistisk styreform med udgangspunkt i Moseloven, Jerusalem og Rom. Et hierarkisk absolutistisk samfund med en ledende åndelig, økonomisk og politisk elite, der herskede uindskrænket over den brede befolkning, der til gengæld var præget af en voldsom forarmelse og gældsætning som følge af den tiltagende romanisering og urbanisering – ikke mindst i Galilæa, hvor den romerske lydkonge Herodes Antipas kørte hårdt frem med 'moderniseringen' af landet. Det er nok ikke tilfældigt, at der i løbet af tyverne opstår flere oprørsbevægelser netop i Galilæa og omegn – herunder Døberbevægelsen og Jesusbevægelsen som de ikkevoldelige eksempler.

Ind i denne situation henvender Jesus sig til den brede, undertrykte del af befolkningen (fiskere, håndværkere, toldere, kvinder og børn, slaver og fremmede) med et apokalyptisk budskab, der minder om Johannes Døberens: Guds rige er nært forestående, så nu er det på tide at lægge sit liv om. Måske ikke så meget fra sit tidligere syndige liv, sådan som Johannes forkyndte det, så man kunne stå rene for Gud, når han ankom i magt og væld - som fra den mere håndgribelige slavetilværelse under Rom og Jerusalem og Tiberias ⁶ til et helt nyt liv her og nu - et liv, hvor økonomisk, social og menneskelig ligeværdighed var i højsædet.

Jesus samler en flok mennesker omkring sig, som han på et tidspunkt sender ud i landet med 'evangeliet' - det gode budskab om, at et helt nyt liv i frihed og ligeværdighed allerede er begyndt - hvis man tør og vil tage del i det. Det var en ikkevolledelig modstandsbevægelse, der øjensynlig bredte sig i de laveste sociale lag, hvor der måske blev dannet nye små undergrundssamfund a la Paulus' *ekklesiaer*.

Denne bevægelse kunne sagtens være 'historisk' - altså rent faktisk have fundet sted - men den fremgår også af evangeliet med dets diplomatiske, men ikke desto mindre evidente modstand mod Roms herredømme - mod rigdommen som sådan og ikke mindst mod den religiøse elite og templet i Jerusalem. Den fremgår endvidere af den menneskelige lighedstanke, der så umisforståeligt lyser ud af evangeliet sammen med kravet om retfærdighed - Guds riges retfærdighed i modsætning til kejserens og de lokale politiske og religiøse lederes uretfærdige 'retfærdighed'.

Jesus' lære er dog langt fra blot en politisk-social revolution. Den forsøger først og fremmest at skabe en mentalitetsændring både i forhold til gudsopfattelsen og i forhold til menneskesynet. Det er således ifølge Jesus en misforståelse at sætte Moseloven - eller for den sags skyld noget andet - over medmennesket. Lovens essens er som i Paulus' breve kærlighedsbudet om at elske Gud og elske medmennesket - uden begrænsninger. Altså at ville det bedste for sit medmenneske -

⁶ Herodes Antipas nye hovedstad i Galilæa - opkaldt efter den romerske kejser Tiberius. Også Genesaret Sø synes i Johannesevangeliet at have skiftet navn til Tiberiassøen. Jf. de to byer med navnet Cæsarea! Det siger lidt om romaniseringens og urbaniseringens effektivitet. På landet betød denne effektivisering ofte, at husmænd og fiskere måtte gå fra hus og båd på grund af en ubetalelig gæld til de storgodsejere, der så overtog de gamle familiebrug. Ofte måtte man simpelt hen sælge familien og sig selv som slaver.

uanset hvem. Loven er til for menneskers skyld – det er ikke omvendt. Man kan således aldrig med loven i hånd undertrykke eller negligere noget medmenneske, men det er just hvad tidens religiøse og politiske ledere gør. Jesus' opgør er ikke mindst rettet mod det hykleri, der foregiver at være fromt og værdigt og lidenskabeligt optaget af Guds fortælling og fædrenes overlevering i den hellige skrift, men som i virkeligheden rager til sig af materielle goder og privilegier på andres bekostning, hylder den bestående uretfærdighed – og ovenikøbet kalder den Guds vilje.

Men denne mentalitetsændring gælder også menneskets syn på sig selv. Jesus forkynder en ny værdighed og frihed til det enkelte menneske, der før måske følte sig underlagt umenneskelige byrder af skyld og skam. Jeg mener, det er det, de mange helbredelser først og fremmest vidner om. Hvor kejserens og religionens riger undertrykker og foragter 'taberne' i samfundet og anser dem for at være ofre for Guds retfærdige vrede og straf, oprejses de i Guds rige uden videre til hæder og ære, frihed og ligeværdighed – fra død til liv.

Den ubegribelige og uretfærdige hengivenhed

Jesus' ikkevoldelige medmenneskelige og sært grænseløse lære skildres som ubegribelig for de fleste. Ikke blot for hans modstandere, men også for hans tilhængere – ja, selv for hans nærmeste. Familien tog afstand fra hans prædiken, som de anså for galskab, hans elever fattede intet, og folk i almindelighed flokkedes nok omkring ham, men det var vel mest for at få mad eller blive helbredt – og til sidst vendte flokken sig imod ham, som de svin, man kaster perler for, med råbet: Korsfæst ham!

Der er en klar pointe heri. Evangeliet er et glædeligt frihedsbudskab til syndige mennesker. Men det betyder ikke, at mennesker dermed er forvandlet til gode og rene mennesker.

Tværtimod viser evangelisten, hvordan alle uden undtagelse falder igennem – selv de, som senere står som markante autoriteter i de kristne forsamlinger. Som Paulus også siger det med et citat fra Salmernes bog: *Der er ingen retfærdige – ikke én!* For mennesker er det ikke muligt at stå retfærdig og ren overfor Gud. Men så er budskabet åbenbart samtidig, at Guds søn og menneskets søn, Jesus Messias kunne, og *hans* retfærdighed var den kærlighed og hengivenhed, der kostede ham livet.

Dermed stillede han ikke blot sig selv retfærdig for Gud, men som repræsentant for hele menneskeheden – som menneskets

søn – gjorde han det ufuldkomne, syndige menneske retfærdigt gennem sit fatale nederlag til verdensmagten i kærlighedens navn. Dette er det nye i evangeliet - omvurderingen af alle 'normale' menneskelige værdier.

Hvordan får jeg fred med Gud? kunne man spørge. Fred med mig selv, mit liv og min død – fred med mit medmenneske? Gennem kamp og sejr, siger romeren og den revolutionære og hele vores moderne vinderkultur.

Gennem visdom og indsigt, siger grækeren, filosofen, videnskabsmanden og den spirituelle.

Ved at holde Guds bud og efterleve Guds vilje, siger jøden og den religiøse.

Ved at gå i kloster, modstå det menneskelige begær og leve det enkle liv, siger katolikken, asketen og buddhisten.

Nej! siger evangeliet. Virkelig fred opnås kun gennem inderlig tillid og hengivenhed til Guds egen selvhengivende kærlighed. Kun ved at overgive sig tillidsfuldt til livet selv og med inderlig glæde og taknemmelighed turde hvile i sin egen magtesløshed og tage imod, hvad der kommer med inderlig hengivenhed - kun gennem denne opgivelse af sig selv kan mennesket opnå virkelig fred med Gud – med sig selv, sit liv og sin død – og med sit medmenneske.

Det er klart, at sådan et afmagts budskab, der på sæt og vis sætter enhver magtinstitution – politiske såvel som religiøse - ud af kraft, må vække modstand. Det skyldes det umådelige og ifølge normal imperial tankegang urimelige i forkyndelsen om Jesus Messias, som bl.a. kommer til udtryk i den betingelsesløse frifindelse eller helbredelse, han strør om sig med til afmægtige mennesker. Den *ufortjente* og rent spontane *nåde*, som Paulus ustandseligt taler om. Dette, at det er hengivenheden og barmhjertigheden, der er de afgørende kriterier for menneskelivet og for fællesskabet mellem mennesker fremfor lovens bogstav – fremfor den rent juridiske retfærdighed eller statsræson, som er løsrevet fra kærligheden og nåden og dermed ifølge evangeliet er blevet *uretfærdig*. Ja, fremfor den kamp om magten, som synes at være menneskets kendemærke om noget.

Den indre forvandling

Evangeliets Jesus står på mange måder på skuldrene af de gammeltestamentlige profeter, når han forkynder Guds sociale

retfærdighed og hudfletter undertrykkerne. Men samtidig forkynder han frelsen eller befrielsen som en næsten ubegribelig virkelighed lige her og nu i kraft af den mentalitetsændring eller den sindets forvandling (*metanoia*), Paulus også taler om, hvor mennesker uden videre opdager sig selv som gudesønner og -døtre med arveret til alt, og ikke længere ser sig selv som kejserens, kongens, godsejerens, præstens, faders eller nogen andres undersåtter, slaver og skyldnere – heller ikke selv om det set udefra præcis er det, de er.

Det er denne *indre åndelige forvandling*, der er så afgørende – ja, det er den, der er evangeliet, og det er dén, både Paulus og Jesus ifølge evangeliet sætter alt ind på at få mennesker til at hengive sig uforbeholdent til. Hvorfor? Ja, fordi det er sådan, mennesket i virkeligheden er skabt af Gud selv dér inde bag alle maskerne – alle de fremmedgørende forstillinger og alle dæmonerne. Døve, blinde, lamme, spedalske, bindegale – ja, stendøde – går forkvaklede mennesker rundt, udstødte fra sig selv som Satans marionetter på verdensmagts bud – indtil de pludselig ved Guds nåde gennem Guds fortælling – og den ånd, der følger med – bliver overrumplet af evangeliet om sig selv. Det er frihedens og kærlighedens endelige hjemkomst til det førhen så kolde og forstenede menneskehjerte. Guds umådelige og ubegribelige nådeshandling, der gør nåden selv til livets grundsubstans.

Korsets vej mod friheden

Evangeliets opgave er at vise vejen for mennesket ved at lade Gud(s søn) gå den selv. Det blev for ham en lidelsens og smertens vej, fordi 'verden' ikke vil vide af tanken om, at Gud blev menneske. Tanken om at alle er lige værdige. Dermed falder jo hele det grundlag, civilisationen er opbygget på: de gudgivne love og den gudgivne magtstruktur, der som regel legitimerer en lille elites undertrykkelse og udnyttelse af de mange, der til gengæld sørger for dens underhold. Men lidelsens vej – eller korsets vej – er frihedens og kærlighedens og opstandelsens vej – ikke blot for Jesus, men for enhver, der tør hengive sig uforbeholdent og tillidsfuldt til det nye liv med den nye frihed og ligeværdighed – sådan som han turde – uden at lade sig afskrække af konsekvenserne, som er 'denne verdens' forfølgelse og foragt.

Det er en væsentlig pointe i evangeliet, at Guds frivillige, forsmædelige og ydmygende død som en forbryder på det romerske kors for længst var forudsagt i de hellige jødiske

skrifter som den endelige kulmination på den kosmiske frelshistorie, der begynder med skabelsen og slutter med den endelige fuldendelse, hvor alt bliver, sådan som det var Guds mening.

Gud har med oprejsningen af den Jesus, som 'verden' korsfæstede, både fysisk og åndeligt tilkendegivet sin ubetingede kærlighed til sit famlende og forbavsede folk i magtens verden. Han har skabt håb om overvindelse af både den onde, magtkorrumperede og uretfærdige verden og af døden selv – håb om et sandt og helt menneskeliv i Guds rige for de hengivne, der har tillid til Guds og deres medmenneskers nåde og dermed inderlig frimodighed i forhold til såvel menneskers dom som Guds vrede og straf.

Fortællingen om den opstandne Jesus er dermed et glædeligt budskab til alle ængstelige og undertrykte mennesker om, at der er håb på trods af alt, hvad der truer – på trods af al modgang – ja, på trods af vold og drab – lidelse og død.

Sproget i Bibelen

Sproget i NT er magtens religiøse sprog. Der tales om Gud, konge og fædreland, om herrer og slaver, om lov og retfærdighed osv.

"Når du er i Rom, så gør som romerne," sagde biskop Ambrosius af Milano engang i 300-tallet, og det samme kunne man sige om NT. Skal man have magten i tale, så tal som magthaverne. Skal man have religionen i tale, så tal det religiøse sprog. Og det gør man så. Men sproget bruges på sæt og vis til at underminere sine egne udtryk. Når den sande Gud, konge og herre beskrives som en afmægtig korsfæstet forbryder – når loven som sådan kendes ugyldig – så er det selve magtbegrebet, som vi kender det, der omvurderes til ukendelighed til fordel for – ja, for medmennesket.

Så hvis sproget i NT udelukkende tages bogstaveligt for pålydende, så tror jeg, man nemt misforstår NT's anliggende. Hvis ikke man kan høre hyldesten til afmagten, som også er en hyldest og en befrielseserklæring til det enkelte afmægtige menneske og en reel afskedigelse af alverdens selvbestaltede magthavere – lige fra faderen over herremanden til kejseren og paven – så har man ikke forstået budskabet som andet end en ny magtstruktur – en ny religion.⁷

⁷ Desværre er det netop sådan, de fleste efterkonstantinske kirker har udlagt teksten, så de med den i hånden atter engang kunne tage magten over mennesker. Måske endda også en del førkonstantinske

Samtidig er sproget fortællende poetisk, og som sådan bør det ikke opfattes som andet – heller ikke selv om evangelierne ofte udgiver sig for at være nøjagtige øjenvidneskildringer til faktuelle historiske begivenheder. Hvis man skulle sætte en litterær etiket på evangelierne og Apostlenes Gerninger, så må det være *faktion*. Altså en fiktion, der benytter sig af faktuelle personer og historiske begivenheder – men aldeles frit.⁸

Det tjener således ikke noget forståelsesmæssigt formål at diskutere fortællingens eller dens personers faktuelle historicitet, om man så må sige – selv om det ser ud til, at man ikke har bestilt ret meget andet i mange teologiske kredse de sidste par hundrede år – bl.a. i jagten på 'den historiske Jesus'.

Fortællingens magt

Hvorom alting er, fornemmer jeg hele tiden et underligt slør, der omgiver Jesus i evangelierne. Det er, som om han nok er fysisk til stede fuldt og helt som et menneske af kød og blod, der spiser og drikker, rører ved mennesker, beder for sit liv, lider og dør, men samtidig fornemmer jeg hele tiden noget flygtigt, noget æterisk over manden – en sær aura, som kunstnerne jo for længst har bemærket, når de skildrer Jesus enten som en meget smuk ung mand eller omgivet af en egen stråleglans eller glorie – eller begge dele. Det er, som om han hele tiden går et lille stykke hævet over jorden eller i en ganske let forskubbet parallelverden, og det tror jeg, er en bevidst skildring fra evangelisternes side – at dette *er* 'den historiske Jesus' så at sige. Nærmere kommer vi ham ikke – ikke uden at miste ham ganske og aldeles. Fjerner man dette evangeliske slør omkring ham, forsvinder han simpelt hen.

Til gengæld er det netop sådan, som evangeliet skildrer ham, han stadigvæk er til stede i fortællingen om ham – i det ny Galilæa eller i *ekklesiaen* – blot en lille smule mere æterisk, opstanden og usynlig for de fleste – men ikke desto mindre levende til stede, 'hvor blot to eller tre samles' for at fortælle om ham.

menigheder, hvilket antydes af NT selv, hvor nogle af de senere breve godt kunne tolkes som noget af en tilbagevenden til de gammelkendte magtstrukturer. Kampen om sjælene er begyndt tidligt.
⁸ Også Det gamle Testamente benytter sig af *faktion* – f.eks. i det såkaldt 'deuteronomistiske historieværk', der skildrer Israels historie – dog fuldkommen frit og formålsbestemt i forhold til de historiske fakta – ganske som det forholder sig med f.eks. Saxos Danmarkshistorie. Faktuel historieskrivning er en relativt ny foreteelse – hvis den da overhovedet findes.

Indimellem skinner den opstandne Jesus igennem og *bliver set*, som både evangelierne og Paulus beskriver det – til sidst også af et misfoster som ham selv – og som modtagelige mennesker i snart et par tusind år indimellem har beskrevet deres møde med evangeliet som et møde med Jesus selv.

Der er noget utrolig fint og skrøbeligt over evangeliernes skildring af Jesus – noget, der så let som ingenting kan gå i stykker, hvis man ligesom tramper hen over det i sin ihærdige videnskabelige eller alt for fundamentalistiske jagt på den skinbarlige sandhed – eller på sit eget drømmebillede af den sande Jesus. Måske finder vi aldrig kernen i evangeliet gennem en videnskabelig systematisk teologi eller historisk-kritisk eksegesi eller en sublim litterær fortolkning, så lidt som gennem fuldkommen bogstavelig læsning – men måske snarere ved at lade evangeliet selv finde os, omslutte og fylde os – ved at opgive vores umættelige trang til at kontrollere, gennemanalysere og beherske livet og historien og hinanden og i stilhed og inderlig hengivenhed bøje os for evangeliets ubegribelighed og lade det selv komme os i møde og åbne sig for os. Det handler måske slet ikke nær så meget om at kunne *begribe* evangeliet, som at turde lade sig gribe – lade sig forføre af det – tillidsfuldt hengivent. Og sådan er det måske med livet i det hele taget. I hvert fald ifølge NT.

Paulus

Den dominerende skikkelse i NT – udover Jesus – er Paulus. Det er ham, der står som forfatter til 13 af brevene i NT og han er den absolutte hovedperson i Apostlenes Gerninger. Paulus⁹ var jøde, og det forblev han hele sit liv. Det var ikke en ny religion, han stiftede med sine forsamlinger rundt omkring i Romerriget – nej, det var den sande jødedom, der var blevet åbenbaret for ham af Gud selv, og som også lyste ud af Den hellige Skrift, hvis man ellers så ordentligt efter. Han var omskåret som spæd, af Benjamins stamme og oplært i Moseloven, som for enhver jøde var ét og alt. At overholde Loven – både dens rituelle, sociale og etiske bestemmelser – var så at sige livets mening – det, der gav jøden identitet og værdighed som noget ganske særligt i forhold til *ethnesin*, folkene,¹⁰ som Paulus siger – alle andre folk end jødefolket. *Ikke* at overholde Loven var som et afgrundsdybt gab af meningsløshed og tomhed – ikke blot for den enkelte synder, men for hele folket. En enkelt forbrydelse var i stand til at forurene eller gennemsyre hele dejen, og derfor var det afgørende, at alle og enhver bestræbte sig på at overholde buddene – hver dag og hele tiden. Det var i hvert fald holdningen indenfor den gruppe af jødedommen, der gik under navnet *farisæerne*, som Paulus oprindeligt tilhørte.¹¹ Den hellige Skrift fortalte nok så malende om konsekvenserne for folket, hvis synden – lovløsheden – fik lov til at råde. Det jødiske folks historie skildres her som selve verdenshistorien med Israel som omdrejningspunkt og med de forskellige stormagter – Assyrien, Babylon, Persien, Makedonien, Rom – som viljesløse redskaber i Gud Jahves almægtige hånd, når Han ved hjælp af dem straffede sit ejendomsfolk for dets forbrydelser med krig og besættelse og landflygtighed – eller forbarmede sig over det, så det igen kunne bo og bygge i 'Det forjættede Land'.

⁹ På latin betyder navnet 'den lille' eller 'den ringe' – og det er muligt, Apostlenes Gerninger har ret i, at Paulus efter sin omvendelse antog dette navn i stedet for sit tidligere jødiske kongenavn, Saul. Jf. Apostlenes gerninger kap. 7 og 9.

¹⁰ Den autoriserede bibeloversættelse oversætter 'folkene' med hedninger, der er et gammelt germansk ord. Hedninger var ifølge ordbogen folk, der boede ude på heden – altså udenfor de oplystes og rettroendes kreds.

¹¹ Navnet kommer af det hebraiske פרושים *perushim* – de udskilte. Paulus svinger altså fra en stærkt eksklusiv opfattelse af jødedommen til en altinkluderende universel opfattelse.

Loven var alfa og omega, og Paulus var nidkær for Loven, som de gamle sagde. Mere fanatisk end nogen anden af sine jævnaldrende kæmpede han Guds og Israels sag mod enhver, der tænkte, troede og handlede imod Guds vilje, som den var åbenbaret i Den hellige Skrift. I denne kamp gik han ikke af vejen for rendyrket vold og drab.¹² Det gjaldt jo folkets overlevelse, og Skriften selv legitimerede – ja, lovpriste vold og drab, når det skete 'i sagens tjeneste'.¹³

Messias

Israels overlevelse *var* truet. Set udefra måske ikke så meget på grund af folkets synd som på grund af den tiltagende hellenisering og romanisering af landet, der havde været besat af romerne i henved 100 år. Godt nok med en vis form for hjemmestyre og med ret til at dyrke deres religion, men det kulturelle og økonomiske pres voksede dag for dag for til sidst at eksplodere i Den jødiske Krig, der som bekendt resulterede i Jerusalems og templets fuldkomne ødelæggelse i skæbneåret 70 e.Kr.

Vi er i trediverne, hvor endnu en messiansk sekt har set dagens lys – denne gang omkring en vis *Joshua* – eller på græsk *Iesous* – der nogle år forinden var blevet korsfæstet af romerne. Men hans tilhængere hævdede trodsigt, at han var oprejst af graven og snart skulle komme igen som Guds Messias og holde dom over verden. De holdt til i Jerusalem og i templet, hvor de gennem streng lovoverholdelse, bøn og et forbilledligt liv tiltrak sig stor opmærksomhed.

Man havde set dem før, disse jødiske nationale messianske bevægelser, der ofte opstår, når et religiøst folk er under trussel om udryddelse, og man sætter alt sit håb til den vældige Guds mirakuløse indgriben. Romerne havde indtil nu gjort kort proces med disse bevægelser ved simpelt hen at nedslagte tilhængerne over en kam – eller i nogle tilfælde blot henrette den karismatiske leder – herunder denne *Iesous*. Men i dette tilfælde havde henrettelsen åbenbart haft en utilsigtet virkning. Tværtimod at bekæmpe den gav den offentlige korsfæstelse bevægelsen vind i sejlene, og her i slutningen af trediverne synes den

¹² Efter sigende skulle han have foranstaltet optøjer under en diskussion med de nye messiashegnerne på tempelpladsen i Jerusalem og bl.a. have skubbet Jesu bror Jakob ned ad tempeltrappen, så han brækkede begge ben.

¹³ Et berømt eksempel herpå var Arons barnebarn, Pinehas, der under ørkenvandringen dræbte en israelit og hans midjanitiske kvinde i sengen, fordi de gennem denne folkeblanding havde pådraget folket Herrens vrede. Pinehas blev senere ypperstepræst, og han mindes stadig på sin særlige dag (2. september) i den ortodokse kirke.

faktisk at have udgjort et reelt alternativ til den mere ortodokse jødedom omkring tempelkulten. Denne blev ledet af et aristokratisk, tilsyneladende korrump præsteskab, der i lighed med det herodianske kongehus var indsat og kontrolleret af romerne.¹⁴ Noget tyder på, at den 'brede befolkning' bakkede op om den nye bevægelse, hvis nye leder var den korsfæstede Jesus' bror Jakob, med det betydningsmættede tilnavn צדיק (Sadij), den retfærdige. Ifølge Thomasevangeliet (12)¹⁵ og senere historieskrivere var Jakob ligefrem udnævnt dels af Jesus selv som sin efterfølger og dels af folket som alternativ ypperstepræst med adgang til Det Allerhelligste i templet. Man sagde om ham, at han hver dag bad på sine grædende knæ om Guds forsoning med sit folk, så hans knæ til sidst var hovne som en kamels. I året 62 blev Jakob imidlertid stenet ihjel af en flok præster under ledelse af den aristokratiske ypperstepræst Ananus. Nogle vil påstå, at denne henrettelse blev en væsentlig årsag til Den jødiske Krig, der brød ud i lys lue fire år senere.¹⁶

Omvendelsen

På et tidspunkt i løbet af trediveerne opholder Paulus sig i Damaskus (hovedstad i det nuværende stakkels Syrien). Det er her, han oplever sin altomvæltende omvendelse, hvor han ser den korsfæstede, men oprejste Jesus i et syn og af ham får sin nye fortælling med befaling om at forkynde evangeliet for folkene. Med ét slag er den fanatiske lovtro farisæer angiveligt blevet en ligeså fanatisk frihedskæmper for den Jesusbevægelse, han forfulgte. Det er tilsyneladende meget vigtigt for Paulus at understrege, at hans omvendelse *ikke* skyldtes Jerusalem – eller for den sags skyld noget andet menneske, men Gud selv – altså i grunden *ham* selv. Det var *hans egen*

¹⁴ Efter templets ødelæggelse opstod den rabbiniske jødedom, vi kender i dag – koncentreret omkring skriftudlægning og synagogesamfund. I dette paradigmeskift spillede farisæerne en stor rolle.

¹⁵ Thomasevangeliet blev fundet i sin helhed på koptisk i 1945. Der er meget delte meninger om dets oprindelse og betydning. Den danske teolog Søren Giversen (1928-2009) var en af de første, der fik adgang til de nyfundne håndskrifter, som han oversatte og kommenterede bl.a. i bogen Thomasevangeliet fra 1996.

¹⁶ Iflg. bl.a. historikeren Hegesippus, der levede 110-180 e. kr. Han fortæller også historien om Jakob den Retfærdiges noget forsmædelige død, hvordan han først blev skubbet ned fra tempelmuren, herefter stenet fra selve muren, indtil en tilfældigt forbigående blegemand gjorde det af med ham ved at slå hjerneskillen ind på ham med sin vaskekølle. Jo mere hæder og ære der tilkommer personen, desto mere forsmædelig og grusom, forekommer den pågældendes død. Jf. beskrivelserne af Jesu død på korset og de mange beskrivelser af de ganske groteske henrettelsesmetoder, der blev brugt på martyrerne.

opdagelse af den sande jødedom, han nu forkyndte – og ikke de nok så ansete kristne 'søjlers'. Dermed lægger han klart afstand til Jerusalemforsamlingen og til den allernærmeste kreds omkring Jesus.

Efter omvendelsen

Ifølge eget udsagn rejser han umiddelbart efter til Arabien, inden han igen vender tilbage til Damaskus, hvor han åbenbart lægger sig ud med byens ledelse, så han til sidst må smugles ud af byen. Først efter tre år rejser han til Jerusalem for at mødes med to af Jesusbevægelsens ledere, Kefas (måske Petrus) og Jakob, Jesus' bror - inden han starter – eller måske fortsætter - sin missionsvirksomhed med at grundlægge sine såkaldte *ekklesiaer* (forsamlinger) rundt omkring i byerne i det nuværende Tyrkiet og Grækenland. Han omtaler det selv som 'Syriens og Kilikiens¹⁷ egne', men også som 'hele verden' – det vil sige Romerriget. Og først 14 år senere rejser han igen til Jerusalem til det såkaldte Apostelmøde – ikke for at blive belært, men for at blive anerkendt på lige fod med de øvrige apostle – hvilket han ifølge eget udsagn også blev.

Hans målgruppe var måske oprindeligt jøderne, der levede i diasporaen, hvor der i byerne som regel fandtes større eller mindre jødiske samfund omkring synagogerne, men efterhånden – måske på grund af jødernes afvisning - blev det tilsyneladende mere og mere de såkaldt '*gudfrygtige*' – dvs. folk, der nok var interesseret i jødedommen, og som også deltog i synagogegudstjenesterne, men som ikke nødvendigvis var omskårne og således ikke var jøder som sådan. Hans forsamlinger kom således til at bestå af både omskårne og uomskårne, som havde det til fælles, at de byggede deres liv på, at denne korsfæstede og oprejste Jesus var jødernes Messias, deres salvede og dermed *eneste retmæssige* konge – deres *Kristos*, som grækerne sagde.

Under et længere ophold i havnebyen Efesos på Tyrkiets vestkyst dikterer Paulus antagelig i året 50-51 – altså ca. tyve år før det første evangelium - de første af de breve, vi kender – til forsamlingen i Thessaloniki i det nordlige Grækenland.

I året 53 rejser han som sagt sammen med nogle medarbejdere igen til Jerusalem – til moderforsamlingen – og her får han efter eget udsagn mandat fra ledelsen (Jakob, Kefas og Johannes)

¹⁷ Apostlenes Gerninger mener at vide, at Paulus stammer fra byen Tarsus i Kilikien. Selv nævner han ikke noget om det.

til at fortsætte sin missionsvirksomhed blandt folkene på samme måde, som apostlen Petrus stod for missionen blandt jøderne. Samtidig opfordrer ledelsen Paulus til at foranstalte en pengeindsamling blandt folkene til 'De fattige', som Jerusalemforsamlingen kaldte sig selv.

Via Antiokia i det nuværende Syrien, hvor han i øvrigt starter et opgør omkring spiseregler med selveste Kefas, kommer han igen til Efesos, hvor han bliver udsat for et længere og tilsyneladende ganske barskt romersk fængselsophold. Det er her under dette fængselsophold, han skriver Filipperbrevet og brevet til Filemon i 53-54 - og antageligt også Kolossenserbrevet og det såkaldte Efeserbrev, der næppe er til efeserne, men snarere er en opbyggelig rundskrivelse til flere forsamlinger i Lilleasien. Efter løsladelsen rejser han til Kolossæ, der ligger et stykke inde i landet, hvorfra han skriver Galaterbrevet. Han vender tilbage til Efesos samme år, og herfra skriver han 1. Korintherbrev. Så rejser han til Makedonien, hvorfra han skriver 2. Korintherbrev i efteråret samme år, inden han kommer til Korinth, hvorfra han skriver Romerbrevet antagelig i begyndelsen af 55. Samme år følger rejsen til Jerusalem med pengene fra indsamlingen og med planer om at rejse videre til Rom og senere til Spanien.¹⁸

Om disse planer bliver til noget, ved vi ikke bestemt. Sandsynligvis bliver han taget til fange af romerne i Jerusalem i forbindelse med nogle optøjer omkring templet, sådan som Apostlenes Gerninger beretter, men om han også bliver henrettet her som sin herre og mester, eller om han rent faktisk når til Rom, som Apostlenes Gerninger hævder, og videre til Spanien ('Vestens grænse'), som den romerske biskop Klemens skriver omkring 96, ved vi ikke.

Traditionen vil vide, at han bliver halshugget i Rom under kejser Nero - nogenlunde samtidig med, at apostlen Petrus bliver henrettet. Men det kan være senere tiders 'ønsketænkning' i forbindelse med, at Rom overtager ledelsen af Jesusbevægelsen fra Jerusalem. Martyrgrave har altid givet uomtvistelig prestige og magt, og det er vel ikke helt utænkeligt, at Rom på den måde har 'stjålet' både Paulus og Petrus fra deres egentlige hjemland og egentlige udgangspunkt, som er og bliver Israel.

¹⁸ Denne kronologi følger stort set professor Niels Hyldals i han bog fra 2009: Paulus - brudstykker af en biografi.

Ekklesiaen

Paulus' strategi var at skabe forsamlinger af døbte (indviede) mennesker – *ekkesiaer*, som han kaldte dem efter byernes rådsforsamlinger – til Guds ære. Her kunne mennesker fra alle folkene – herunder jøderne – samles til gudstjeneste omkring fællesmåltidet til opbyggeligt samvær, prædikener, bøn og sang – helbredelser og tungetale - skriftlæsning - for at fastholde deres nye status som Guds sønner og døtre med arveret til alt. Som små lysende enklaver i en fremmedgjort og mørk verden levede de befriede og hellige her direkte under Guds og Messias' herredømme i et kærligt medmenneskeligt og ligeværdigt fællesskab, mens man med hengivenhed og håb afventede Messias' *parusi* eller genkomst, som ville forene alle i Gud, der endelig blev alt i alle.

Strategien lykkedes – selvfølgelig ikke på grund af Paulus alene, eftersom mange forsamlinger var blevet grundlagt af andre Jesushengivne - for rundt omkring i Romerriget opstod disse små enklaver - vel nok i starten mest af folk fra de lavere sociale lag og vel nok i al forskellighed. Men det skete ikke uden sværds slag. Dels var der stadige forfølgelser fra ortodokse jøder og fra omgivelserne i det hele taget – for ikke at tale om statsmagtens krav om deltagelse i kejserkulten – og dels var der indre stridigheder om den rette forståelse af evangeliet.

Det er hovedsageligt disse indre stridigheder, der er årsag til Paulus' breve. Han har hørt eller læst et og andet, og da han ikke selv kan komme til stede, sender han en medarbejder af sted med et brev til oplæsning i den pågældende forsamling med formaninger, opmuntring, vejledning og opbyggelse – og måske ikke mindst til forsvar for sit eget guddommelige apostolat, der åbenbart ofte er blevet draget i tvivl.

Det er sandsynligt, at Paulus har skrevet flere breve end de foreliggende, og der er sikkert også tilgået Paulus en del breve fra forsamlingerne, som kunne være interessante at læse. Men de foreliggende er, hvad vi har. Og selv om de ældste håndskrifter, vi kender, er skrevet omkring 150 år efter brevenes affattelsestidspunkt¹⁹ - med alt hvad det indebærer af afskrivningsfejl, små opbyggelige tilføjelser og måske rettelser og udeladelser i forhold til originalbrevene - så giver de alligevel et rimeligt godt billede af de epokegørende tanker og følelser,

¹⁹ Det berømte Papyrus 46 fra o. 200 blev fundet i et antikvariat i Egypten så sent som i 1930. Så det kan jo være, der ligger flere og venter på at blive fundet.

som fuldstændig ændrede Paulus' liv, og som på sigt også skulle komme til at ændre verdens gang – på godt og ondt, kan man vist roligt sige.

Paulus' teologi

Centralt i Paulus' forkyndelse står 'troen' som det, der 'retfærdiggør' frem for lovoverholdelsen. Det siger måske ikke ret mange så meget i dag, men 'tro' er for Paulus og hans samtid ikke det samme som 'antagelse', 'mening' eller en intellektuel tilslutning til visse dogmer. Snarere er der tale om inderlig hengivenhed, tillid, helhjertethed. Det latinske '*credo*' (jeg tror) er sammensat af '*cor*' og '*do*' – dvs.: jeg giver mit hjerte. At 'blive troende' eller 'komme til troen' er altså ikke udtryk for en eller anden forstandsbaseret ahaoplevelse og slet ikke for et kalkuleret valg af det mest sandsynlige i situationen – nej, det er en fuldkommen livsforændrende overgang fra det, som Paulus kalder det gamle 'sjælelige' eller 'kødelige' menneske til at blive et helt nyt menneske – et menneske båret af hellig ånd. Denne overgang – som dåben forestiller med sin ritualiserede død og genopstandelse²⁰ – skyldes ikke min egen viljesbeslutning, men er alene Guds værk. Det er Gud – og Gud alene – der handler, og det er Gud alene, der udvælger, hvem han vil lade sin hellige ånd tilflyde – og hvem han ikke vil.

Og hvis man ved denne udvælgelse eller åndsmeddelelse forstår det, som giver menneskelivet mening, indhold og fylde – ja, så står og falder et menneskes liv for Paulus med den inderlige hengivenhed, den lidenskab og den helhjertede og ikke mindst grænseoverskridende medmenneskelighed eller kærlighed, man er i stand til at lægge for dagen i kraft af Guds barmhjertige indgriben i ens liv – og ikke – slet ikke – med en nok så perfekt overholdelse af religiøse, moralske, patriotiske og etiske forskrifter – de være sig nok så gamle, traditionelle, hævdvundne og identitetsskabende. For Paulus handler det ikke i første omgang om at overholde fællesskabets skrevne og uskrevne regler, men om at opfatte sig selv og hinanden som levende dele af det guddommelige fællesskab. Det er det, han kalder kærlighed (*agape*), og med den er loven fuldstændigt og ganske selvfølgeligt opfyldt.

²⁰ Dåben synes allerede på Paulus' tid at have været den rituelle indvielse i forsamlingen – måske under indtryk af Johannes Døbers eller andre jødiske sekters dåbspraksis.

Arven fra Paulus

Kun få forstod Paulus i hans samtid – hans budskab – hans snørklede tankegang, hans famlende prædiken. Færre holdt ved. Mange vendte sig imod ham – en hel del foragtede – ja, hadede ham ligefrem. Ganske mange udnyttede ham og hans frihedsbudskab for egen vindings og behageligheds skyld, og helt frem til og med i dag har mange kristne – også teologer – ment, at Paulus ikke blot var sekundær i forhold til Jesu egen forkyndelse, men ligefrem modarbejdede den.

Men der var nogen rundt omkring i de små nyetablerede husforsamlinger af den lavere del af befolkningen, der fik nyt liv, fordi de blev ramt – først og fremmest måske af et lettelsens suk over den uhørte frihed – det vældige ansvar og den guddommelige værdighed, som hans evangelium om Messias til lagde hvert enkelt menneske – selv mennesker som dem. Mennesker, der følte sig – og som regel også var – undertrykt af konkurrencesamfundet med dets hierarkier og privilegier og evige kamp om magt og ære – undertrykt af religionen med dens forskrifter og love og alt for ofte korrupte præsteskab. Mennesker, der kæmpede en hård kamp med deres eksistens. Måske burde man overveje, om det ikke er *fortvølelsen*, der i virkeligheden er nøglen til forståelsen af Paulus' breve – og måske også til forståelse af kristendommen som sådan. Ja, måske forstås livet bedst hverken forfra eller bagfra, men nedefra?

Hvorom alting er, var det sandsynligvis undertrykte kvinder og slaver – gældsplagede bønder og håndværkere, der først lyttede til og tog imod Paulus' underligt akavede modevangelium rundt omkring i byernes små teltmagerværksteder. De sociale forhold i Romerriget har ikke været de bedste på Paulus' tid. Godt nok havde kejser Augustus skabt fred, men velstanden var som vanligt koncentreret på få privilegerede hænder. Det store flertal måtte hutle sig igennem, og der synes at have været tale om et decideret byproletariat i kraft af den romerske urbanisering, der trak den forarmede landbefolkning ind til byernes fattigkvarterer. Senere kom andre til – også fra de højere sociale lag og antallet af forsamlinger voksede ud over hele Romerriget.

Brevenes formål

Paulus' breve er – måske til dels med undtagelse af Romerbrevet – situationsbestemte. De behandler forhold og problemer, der er opstået i forsamlingerne. Det være sig udefra

kommende missionærer, der forkynder noget andet end Paulus selv, eller indre stridigheder om den rette forståelse af Paulus' evangelium eller om de praktiske konsekvenser af evangeliet om Messias.

Alligevel – eller måske netop derfor – danner der sig et billede af, hvad det er, Paulus har for med sine elskede forsamlinger – hvad det er for en åndelig revolution, denne lidenskabeligt engagerede jøde er ved at starte i det mægtige Romerrige.

Indholdsmæssigt kan man måske bedst sammenfatte Paulus' forkyndelse i den kendte treklang: Tro, Håb og Kærlighed. Men det kræver en forklaring.

Troen – eller som jeg ville foretrække at sige: den inderlige hengivenhed – er for Paulus den åndelige og mentale tilstand, der er selve forudsætningen for det nye liv, som han kalder livet i Messias. Hengivenhed er en følelse eller en besættelse langt mere end det er en fornuftbetonet viljesakt, man selv kan styre. Det vil sige, at det for Paulus er en hjertesag – altså noget, der kan fylde et menneske helt og holdent, men som også kan være ganske fraværende. Paulus ville mene, at hengivenheden kommer af evangeliets forkyndelse – hvis altså Guds hellige ånd er til stede som formidler. Så om man bliver ramt af hengivenhed til Messias – eller af Messias' hengivenhed – så det ændrer ens liv, er mere op til Gud end til mennesket selv, for nu at sige det på den måde. Mere op til hjertet end til forstanden. Det beror på noget andet end min egen beslutning. Det er i hvert fald Paulus' egen erfaring med sin egen omvendelse, der på sæt og vis fejede hans egen vilje af bordet.

Det, man selv kan gøre, er selvfølgelig at lytte – at være åben for åndens virksomhed og for, hvad mit hjerte fortæller mig, når jeg hører evangeliet. Men denne nysgerrighed kræver vel også et *behov* for at lytte – en tomhed eller en længsel som forudsætning for åbenheden. Og den længsel eller det savn af noget er vel også en følelse, man ikke uden videre kan styre – men blot må konstatere. Fra inderlig længsel til nysgerrig lydhørhed og åbenhed i håb om at blive fyldt op med nyt liv – med det liv, man længes efter.

Hengivenhed handler om at give sig selv bort – eller overgive sit selv til noget andet. '*Jeg lever ikke længere selv, men Messias lever i mig*' kan Paulus ligefrem sige, og det betyder, at en meget væsentlig del af mig – en del, som jeg før selv beherskede eller måske rettere: blev behersket af – ikke længere findes, men er

blevet erstattet af et udefra kommende åndeligt 'jeg', der nu styrer mine handlinger – ja, hele min selvopfattelse – hele mit liv. At leve 'i Messias' er således at leve med bevidstheden om, at jeg ikke lever for mig selv eller i kraft af mig selv, men udelukkende af andre menneskers nåde. Hengivenhed er med andre ord at opgive sig selv og lægge sit liv i Guds og dermed i andre menneskers hånd – at være udleveret til hinandens nåde, så at sige, hvilket befordrer både den opmærksomhed og den taknemmelighed, som Paulus så ofte plæderer for.

Det var præcis det, Abraham - Paulus' store bibelske forbillede på hengivenhed - kunne ifølge Skriften: opgive sig selv og sin normale tankegang og hengive sig til Guds nåde.

Så når Paulus gang på gang fremhæver tilliden eller hengivenheden som adgangsbillet til Guds rige eller til et sandt menneskeliv, om man vil, fremfor sin egen tidligere opfattelse - nemlig den nøje overholdelse af Guds lov - så ligger der heri et helt nyt menneskesyn, hvor mennesket ikke længere opfattes som værende under forstandens og viljens herredømme, men så at sige under hjertets – eller den sande Guds. Det sande menneskeliv – eller samfundsliv - kan ikke tilrettelægges – og slet ikke leves - alene ved hjælp af menneskets mere eller mindre mekaniske fornuft – i kraft af ydre regler og love – og slet ikke i kraft af mig selv - for livet er i sit væsen en hjertesag, båret af uregerlige følelser og guddommelige og djævelske kræfter i langt højere grad end af den rene praktiske, psykologiske eller politiske fornuft. Det virkelige menneskeliv kan ikke reguleres og styres af lovparagraffer, mejslet i sten, for det virkelige menneskeliv er guddommeligt frit og meget meget stort - båret af hjertets inderlige uregerlighed – båret af kærlighed og menneskeligt fællesskab.

Derfor vækker Paulus' evangelium så stor modstand fra enhver, der gerne vil regulere og kontrollere menneskelivet – fra alle 'sandhederne' - og ikke mindst fra statsmagten og fra de autoritære religioner, der lever af denne regulering, men vel også fra filosofien, for så vidt den mener at have monopol på sandheden. Godt nok mener Paulus, at forsamlingerne bør adlyde øvrigheden og leve som ordentlige og anstændige samfundsborgere, men hjertet tilhører Gud og ikke kejseren – eller for den sags skyld ypperstepræsten eller skolen.

Paulus bruger megen tid på at forklare forsamlingerne, at loven dermed ikke er ophævet i den forstand, at så kan det også

være lige meget med overholdelsen. Tværtimod. Loven skal *mere* end overholdes – ikke blot dens bogstav eller udadtil, men med hjertet. Loven skal ikke blot holdes - den skal *villes*, fordi hele loven kan sammenfattes i det ene bud: *Du skal elske dit medmenneske, som om det var dig selv!* Det er så at sige lovens ånd, og det er den ånd, der i kraft af Guds ånd forener sig med menneskets ånd – hvis den altså gør det. Paulus gør hele det mekaniske tillærte liv, vi er opdraget til, og som er formidlet af menneskelig visdom og videnskab, filosofi og religion, og som sidder så dybt i os - til en hjertesag, som er formidlet - eller måske rettere: *vakt til live* direkte af Guds egen hellige ånd. Og den ånd tilsiger mennesket utrætteligt og uophørligt – koste hvad det vil - at *vill*e sit medmenneske – venner såvel som fjender – ja, uanset hvem - med hele sin sjæl og med hele sit sind og med hele sin styrke – frem for blot at efterleve forskrifterne, overholde budene, passe gudstjenesten, gøre fagterne, lade som om – ja, frem for at indrette sit eget og samfundets liv efter nok så vise eller ligefrem guddommelige systemer, filosofier og ideologier. Du kan lære meget, men du kan ikke *lære* at leve som et sandt menneske efter Guds mening – du skal have det i dig!

Det var sådan et hengivent – eller *kenotisk* - liv, Messias Jesus levede. Ikke ved at følge eller docere visse moralske eller religiøse principper – ikke ved at overholde eller efterleve et eller andet humanistisk eller filosofisk ideal, men ved at hengive sig fuldt og helt til sine medmennesker – ja, ved at ofre sit eget liv som et andet påskelam, for at medmennesket for altid kunne leve som frie mennesker – uden frygt for hverken dom eller straf eller død. Og denne *kenosis* – denne selvhengivelse havde ingen anden grund end den guddommelige kærlighed, som tvang ham på korset.

Ved således at ofre sit liv for andre mistede han godt nok livet, men dermed vandt han det *for alvor*, siger Paulus med henvisning til Jesu opstandelse – og de samme betingelser gælder enhver af os. Jesus var blot den første af mange.

Derfor er der ikke mange dogmer i Paulus' forkyndelse – hvis der overhovedet er nogen. (De kommer til gengæld senere i takt med at forsamlingslivet skal tilpasses normaliteten i samfundslivet). For det er ikke en 'lære' i den forstand, men et *evangelium* – et glædeligt budskab til modtagelse med inderlig hengivenhed eller – hvad der er nok så sandsynligt - til forkastelse med ligeså inderlig foragt. For mennesker i

almindelighed vil ikke 'opgive sig selv' – alt, hvad man er og alt, hvad man står for - til fordel for medmennesket. De færreste ønsker at opgive den sandhed, man lever af og på.

Lige siden Adams svigt har mennesker været præget af selviskhed, grådighed og magtbegær, men samtidig af en sær fremmedgjorthed - en mere eller mindre latent længsel efter livet hjemme i Paradis sammen med Gud, kunne man sige - en længsel efter det sande, det virkelige - ja, det fuldkomne menneskeliv. Derfor har loven været nødvendig til at dæmme op for menneskets forbryderiske og selviske natur, så det ikke gik helt galt, men nu, hvor sandheden er kommet frem - hvor mysteriet om Guds egen hengivenhed i Messias Jesus er blevet åbenbaret - har loven så at sige forladt tronen for at give plads for den inderlige hengivenhed - ja, Paulus kan ligefrem kalde loven en slem forbandelse, for så vidt den står i vejen for det virkelige liv. Det hengivne menneske er blevet løst fra loven, som han siger det - købt fri fra tyranniet - fri til at elske sit medmenneske med alt, hvad man har i sig. Købt fri til at udleve menneskelivets inderste mening.

Denne altafgørende inderlige hengivenhed er langt fra en statisk tilstand, som én gang givet altid er til stede. Godt nok markerer dåben dramatisk overgangen fra det gamle liv til det nye, men fristelsen til at vende tilbage til det gamle magtbegær og det gamle slaveri under alverdens religioner og filosofier, konger og kejsere af enhver art - og måske ikke mindst under mig selv og mit umættelige *ego* - er altid til stede. Derfor er forsamlingen så vigtig som et gensidigt opbyggeligt fællesskab af frie mennesker, der lever i håbet om, at Guds ånd også vil opbløde *deres* hårde hjerter, så også *de* kan blive frikendt på Dommens Dag, som Paulus siger. Den dag, hvor Messias skal komme igen for at holde dom over denne onde verden og føre sine udvalgte hengivne med sig hjem for altid.

Det vil sige, at forsamlingen lever i en klar og smertelig erkendelse af at være udenfor Paradis, men også med et evangelium om, at keruberne med flammesværdene er trådt til side, og at porten til Paradis er blevet åbnet ved Messias Jesus' selvopofrende kærlighedshandling. Menneskelivets egentlige mening - eller Guds mening med mennesket - er således igen blevet menneskers mulighed - ikke blot som et fremtidshåb, men *dermed* også som levende nutidig virkelighed. Som et hjemligt fællesliv uden frygt for den kommende dom over verden, som altid er og altid vil være lige om hjørnet - et liv uden frygt for

dødens barske konsekvens. Et liv under glædelig forventning, helliget hjertets inderlige grænsenedbrydende hengivenhed, som er Guds frie gave til mennesket og dermed menneskets frie gave til medmennesket.